

УДК 811.161.1'276.12(075)

ЩИТ І МЕЧ

До питання про мову як стратегію суспільства

Клавдія Панасюк

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
кафедра гуманітарних наук
вул. Героїв Майдану, 32, 79026, Львів, Україна
тел.: 032 238 91 16
ел. пошта: panasiukkv@gmail.com
http://orsid.org/0009-0009-4591-4870*

У рецензії проаналізовані дві книги, які були опубліковані 2023 року. Вони об'єднані одним з найбільш стратегічних питань українського суспільства – мовою.

Перша книга – есе Євгенії Кузнецової “Мова-меч. Як говорила радянська імперія”. Це збірка есе на тему мовної політики СРСР.

У передмові авторка зазначає, що їх можна читати окремо та в довільному порядку. Загалом у книзі 101 короткі (на дві-три сторінки) розділи, кожен висвітлює якийсь аспект мовної теми в радянській імперії. Дослідниця виділяє такі напрями державної мовної політики, як: латинізація, кирилізація, русифікація й роль північних інтернатів у зросійщенні корінних народів Півночі; вплив ідеології на мовознавчі дослідження; русифікація імен і прізвищ та ін.

У книзі від розділу до розділу авторка розповідає про кроки радянської влади щодо мов народів колишнього радянського союзу, про те, як деякі з них опинилися під загрозою зникнення, а деякі вже й зникли. Шукаючи відповіді на запитання: чому в Україні є українці, що не знають рідної мови? Або чому дехто соромиться рідних діалектів? Як сталося так, що російська мова стала зброєю, яка атакує, – Євгенія Кузнецова стверджує, що мова завжди була політичним аргументом. Водночас підводить читачів до висновку, що українська мова у боротьбі з імперіями має стати щитом.

Цю ідею продовжує і розвиває Феодосія Колесник у своїй книзі “Історії воїнів ЗСУ про нашу Животворну Мову”. За жанром це нариси, оповідь в яких ведеться від першої особи. Реальні люди: чоловіки й жінки. Різні за віком й військовими званнями, життєвим досвідом розповідають про сучасні воєнні будні, про своїх побратимів, ненависть до ворогів і про те, чим для них є рідна мова, наголошують на проблемах, з якими, на їх думку, пов'язане функціонування і утвердження української мови в суспільстві. Війну маємо там, де немає української мови і де не вчили українську історію, – така центральна ідея Є. Колесник. А обидві книги вселяють віру, що Україна буде, українська мова стане справжнім нашим щитом, а після війни замінить українську на міжнародному рівні.

Ключові слова: мова і війна, винищення мов, русифікація, націоналізація, мовна ситуація, мова як щит і меч, національні меншини, двомовність.

DOI:

2023 року майже одночасно вийшли друком дві книги. Одна української письменниці, перекладачки, науковиці, авторки романів “Спитайте Мієчку” та “Драбина”, який став книгою року BBC 23 – Євгенії Кузнецової та книга громадської діячки Феодосії Колесник. Обидві праці присвячені одному з найбільш стратегічних питань для українського суспільства – мові.

Книга Є. Кузнецової “Мова-меч. Як говорила радянська імперія” є збіркою есе на тему мовної політики СРСР. У передмові авторка зазначає, що їх можна читати окремо та в довільному порядку. Загалом у книзі 101 короткі (на дві-три сторінки) розділи, кожен висвітлює якийсь аспект мовної теми в радянській імперії. Дослідниця виділяє такі напрями державної мовної політики, як:

- латинізація,
- кирилізація,
- русифікація й роль північних інтернатів у зросійщенні корінних народів Півночі;
- вплив ідеології на мовознавчі дослідження;
- русифікація імен і прізвищ;
- образ українця в гуморі, контрольованому державою та ін.

Авторка пояснює свій задум прагненням дати відповіді на низку складних питань, які мають турбувати кожного свідомого українця на сучасному етапі. Чому наші стосунки з мовою саме такі? Чому і зараз є люди, яким соромно говорити мовою своїх пращурів? Чому нам буває соромно за рідні діалекти? Чому дехто з нас досі вважає, що мова - це «нейтральна річ», не пов'язана з політикою? Чому деякі з нас вважають, що не знати мову рідної країни – це нормально? Чому якась мова комусь здається вищою, а якась нижчою?

Від розділу до розділу Є. Кузнецова розповідає про кроки радянської влади не тільки щодо української, але й інших мов народів, і що деякі з них опинилися під загрозою зникнення, а то й вже зникли. Це, зокрема, мови, що послуговувалися арабським письмом: татарська, кримсько-татарська, узбецька, киргизька, казахська. Читач дізнається, що їх спочатку перевели на латиницю, бо у більшовиків був план перевести на латиницю всі мови, і російську в тому числі. Революція мала би бути світовою, і латинська більш підходила для захоплення світу. Але коли з'ясувалося, що увесь світ захопити одразу не складеться, то перевели ці мови ще й на кирилицю. І це все упродовж десятиліття. У Казахстані були випадки, коли діти починали навчання арабською в'язю, продовжували латинкою, а завершували вже кирилицею.

У результаті цілі народи фактично втратили доступ до своєї культурної спадщини. Величезні корпуси текстів були виштовхнуті з життя людей. При цьому була ще така аргументація з боку більшовиків, що тексти, написані арабським письмом, були неважливі, застарілі і непотрібні, що цієї літератури необхідно позбутися. Тобто люди мали доступ до літератури всього арабського світу, а в них це забрали. Забрали не тільки літературу. Треба розуміти, що в них і релігію забрали. Адже тепер вони не могли більше читати Коран, а це важлива частина ідентичності.

Дослідниця акцентує, що цензура виходила на новий рівень, бо ж забороняли не просто писемність, а всю літературу разом. Щодо так званих “малих народів”, як це називали в сср, то на них взагалі не зважали. Мовилось, та як там література? Яка там мова? Що там зберігати?

Євгенія Кузнецова поступово розбиває тривало існуючий міф про те, що будімо на початках більшовики дотримувалися мовного розмаїття, запроваджували коренізацію. Насправді це був вимушений крок, щоб утримати вкупі штучно об'єднані в одну державу народи з потужними самостійницькими рухами. Розвиток самобутності національностей ніколи не належав до цілей більшовиків, а лише до елементів ошукання, очевидного ще сучасникам. Як тут не згадати М. Куліша, який у п'єсі “Мина Мазайло” писав, що “їхня українізація – це спосіб виявлення всіх нас, українців, а потім знищити разом”. Після припинення коренізації майже всі, хто відзначився на місцях, стали жертвами репресій.

Сама етимологія поняття “коренізація” свідчить про бажання радянської влади вкоренитися, видатися своєю, а не пов'язаною ззовні. Дослідниця стверджує, що “розвиток національних культур був не метою, а засобом поширення нової ідеології

та ефективного втілення державної політики” [2 : 19]. Це був хитрий спосіб обманювання тих, хто ідейно вийшов з однієї тюрми народів і після короткого спалаху свободи потрапив у інше рабство.

З книги “Мова-меч” читач дізнається, що мовна політика СРСР дає відповідь на запитання і про сучасний стан корінних народів, колонізованих росією і поставлених на межу зникнення. Нині 131 мова на території рф має статус вразливої. Усе це – наслідок радянської асиміляційної політики. Наприклад, школярів з північних народів забирали в батьків і примусово поселяли в інтернатах, де русифікували 9 місяців на рік. І це вже не перегини 1930-х, а друга половина 1950-х років!

Євгенія Кузнецова спростовує радянський штамп про те, що мова – це нейтральна річ, а що лінгвістика це аполітична наука. Це виразно показано в розділі про репресованих мовознавців. Так у країні рад лінгвісти не могли працювати без огляду на “революційні потреби”. У перші десятиліття науковців – від сходознавців до діалектологів – мобілізували виконувати ідеологічні завдання, а потім знищили. Двадцять п’ять із двадцяти шести членів правописної комісії Української академії наук пройшли через табори або були розстріляні. І не лише у 1930-х; Агатангела Кримського заарештували вже 1941-го, і 71-річний академік і поліглот помер за півроку [2 : 44].

Читач переконується, що кампанія з ліквідації неписьменності так само була не просвітницьким, а політичним інструментом: в одному з перших декретів – 1918 року – йдеться про мобілізацію грамотного населення на роль поширювачів голосу партії. Головною метою було навчити людей читати пропагандистські газети.

Якщо російська імперія одним розчерком пера могла ствердити, що якоїсь мови не існує, то радянська влада встановила обов’язкові, жорсткі вимоги, через які вона мала пройти – позбутися живомовних елементів і максимально зблизитися з російською на рівні граматики й лексичного складу. І, як наслідок, – усі мови, крім російської, стали мовами національних меншин.

Окрема увага присвячена викладанню російської в школах, від букварів з оповіданнями про Леніна до відвертого вивчення російської. Після виходу 1938 року постанови “Про обов’язкове вивчення російської мови в школах національних республік та областей” кількість українськомовних класів стрімко скоротилася, а навчання в них видавалася дорогою в нікуди, адже вступникам у ВНЗ екзамени доводилося складати за російською термінологією.

Дослідниця пише про втручання радянської влади, і в оніми імена й прізвища. Зміну прізвищ соціально заохочували. Люди їх переписували через те, що рідне прізвище походило від “недостойного” чи незрозумілого слова. Вважалися неблагозвучними прізвища-іменники, що були нетипові для російської мови. До таких зараховували оніми Байдюк, Голуб, Зуб, Кисіль, Сковорода тощо. А зміну козацьких прізвищ Жуйборода, Тягнибіда, Непийвода – надавали як протест народу проти образливих прізвищ. Проте насправді йшлося не тільки про суб’єктивну благозвучність. Зміна прізвищ інколи давала можливість уникнути переслідувань, арешту і розстрілу. Змінювали і подвійні прізвища – в радянські часи це вважали буржуазною модою.

Населення срср намагалося позбутися прізвищ, похідних від торгівельної справи – Лавочников, Пивоваренко, Купцов, чи релігійної сфери Архангельський, Церковний, Дяченко, Монастирський тощо. Найчастіше обиралися нейтральні російські прізвища. “Це було найнадійнішим варіантом, бо, позбавляючись свого “неприємного” прізвища, можна було водночас асимілюватися і з домінуючим етносом” [2 : 331].

Через просте додавання закінчень -ов, -ова, -ин, -ський Коваль – ставав Ковальовим, Бойко - ставав Бойковим, Кожем'яка – ставав Кожем'якіним. Такі процеси відбувалися не тільки з українцями. Дослідниця зупиняє свою увагу на тому, як масовим явищем стала втрата традиційних для своєї культури імен і називання дітей іменами домінантного етносу. “Русскость”, хай навіть і номінальна, мала стати показником прихильності до загальної радянської ідеї. Саме тому Гульсара ставала Галіной, Мінзіфа - Маріной Найля - Ларісой.

Найактивніше змінювали імена, відмовляючись від етнічних, євреї. Так вони намагалися розчинитися, стати нейтральними радянськими громадянами, щоб уникнути переслідувань. Так, Мойше став Михайлом, а Рахіль Раїсой. “Таке прагнення людей ставати більш “руськими” через відмову від власної ідентичності (адже ім'я з мовою є першими ознаками ідентичності) лише зайвий раз свідчать про те, що основою ідеології СРСР був радянський шовінізм” [2 : 334].

Як один з найпотужніших осередків русифікації Євгенія Кузнецова визначає радянську армію. Адже представники усіх національностей, а їх в сср було 102, мали відслужити у війську. А там спілкування, усі навчальні програми військовофахові та особливо політичної освіти були націлені на те, щоб асимілювати новоприбулих до моделі російського солдата. Особливо важко було вихідцям із мовно неспоріднених республік та сіл. Вони потрапляли у цілком чуже середовище, а інколи й вороже. “Армія ставала дзеркалом суспільства з усією його російською гегемонією, нерівністю, як в стандартах служби, так і в умовах кар'єрного просування” [2 : 235].

З розділів “Російська на експорт”, “Лінгвокраєзнавство” читач дізнається, як російська мова ставала елементом пропаганди й за кордоном. Про це свідчать, зокрема, підручники для іноземців. Найбільше пропагандистське навантаження містили підручники для країн Південної Америки.

Після Другої світової війни індустрія російської на експорт набула ознак системної та добре спланованої державної політики. Саме під час холодної війни російська стала однією з офіційних мов міжнародного спілкування. Експорт російської відбувся у кількох етапах. За Сталіна, у повоєнні сорокові та на початку п'ятдесятих, російську вивчали у країнах Східного блоку, у 50-ті були спроби втрутитися у вивчення російської, у капіталістичних країнах, а в 60-70-х, основним напрямом для експорту російської став глобальний південь.

Так, у 1970-х російську вивчали у 83 країнах. 11 мільйонів школярів від тодішньої Чехословаччини до Сенегалу. На першому етапі російська стала обов'язковою для вивчення в усіх школах та університетах країн Східного блоку. В Китаї вона стала основною іноземною мовою.

У 60-70-х роках з'явився термін “лінгвокраєзнавство”. Ця концепція передбачала, що мова є невід'ємною від культури, а тому викладання російської неможливе без вивчення радянської дійсності. Люди ніби йшли безкоштовно вивчати російську мову, а їм там розповідали про принади комунізму і класову боротьбу. Це відбувається в Європі подекуди й зараз у так званих, домах “русской культуры”, що реально є розсадниками руського міра.

У своїй книзі Євгенія Кузнецова проливає світло на багато інших питань, які є важливими і актуальними сьогодні. Вони допомагають глибше зрозуміти значення збереження мовної різноманітності у сучасному світі, поступово підводить читача до висновку, що рідна мова має стати щитом, який оберігає нашу ідентичність.

Ця думка ніби знаходить продовження і розвиток у книзі Феодосії Колесник “Історії воїнів ЗСУ про нашу Животворну Мову”, яка видана у дослідно-видавничому центрі НТШ за підтримки Департаменту освіти і науки Львівської обласної військової адміністрації. Вона створена у пам’ять про брата авторки, Юрія Колесника (1994 р.н.) – воїна АТО, який загинув під час виконання бойового завдання 2017 року на Сході нашої країни.

За жанром це нариси, оповідь в яких ведеться від першої особи. Реальні люди: чоловіки й жінки, різні за віком й військовими званнями, життєвим досвідом розповідають про воєнні будні, про своїх побратимів, ненависть до ворогів і про те, чим для них є рідна мова, наголошують на проблемах, з якими, на їх думку, пов’язане функціонування і утвердження української мови в суспільстві.

“Корінь всієї цієї війни – це мова, з цього все і почалося, агресор заявив про це в перший день повномасштабної війни: Носітелі руского язика треба захищати, бо їх ущемляють” [1 : 74] – так вважає оповідач одного з нарисів Володимир Пантелейчук. Він учасник Майдану, доброволець ЗСУ, ветеран російсько-української війни, який зараз служить в окремії 45-тій артилерійській бригаді. Переконалий, що якби не було “русского язика”, то ворогу важче було би вигадати якийсь привід, щоб напасти на нас. І, на його думку, це не вигадка, адже весь наш Схід ще у 2014 році кричав: “росія – братній народ, російська мова нам удобней.

Воїн наводить розповідь свого товариша, який перебуває в Польщі. Той каже, що поляки часто запитують наших біженців: “Ну, якщо ти українець, то чому говориш російською, чому відмовляєшся від своєї мови?” Поляки цього не розуміють. Важко не погодитись з Володимиром, який заявляє, що “шизофренічно звучить твердження: “Так, ми українці, але російська мова нам така ж рідна, як і українська, тому що так у нас історично склалося, ми один народ”. Який же ми один народ?! – риторично запитує воїн. Адже українці мають свою ідентичність, свою історію, своє коріння, наша мова є першоосновою буття”.

Не залишать читача байдужим і оповіді людини важкої долі, сироти, якого на Донеччині виховували дідусь і бабуся, тепер старшого лейтенанта 93014 ОМБР “Холодний яр” Артура Киреева. Згадує, що навчався в Донецьку в школі, пізніше у військовому ліцеї, де на тиждень було десь 2-3 уроки української мови й літератури та 6-7 уроків російської. Отже, акцент робився на російську мову, говорили, що росія – наш брат, якщо щось, то росія прийде на захист. Так формувалося мислення й переконання багатьох, що становить перепону до сприймання людьми нових реалій. Та про себе упевнено стверджує, що вибір остаточно зроблено: українська – єдина мова, як єдина Україна.

Зворушують і роздуми ветерана російсько-української війни Заура Сурманідзе. Він народився в Грузії, в Батумі, там закінчив 6 класів. Через війну росії з Абхазією 1997 року батьки як біженці були змушені переїхати в Україну. В село Задвір’я, Львівської області. Тут продовжив навчання в українській школі. Це було непросто, говорив спочатку суржиком та ще й з акцентом. “Але за три роки я пройшов цей шлях, бо хотів це зробити. Якщо я, грузин, і вивчив українську, то чому українець, який розмовляє російською, не може?!” [1 : 56], – дивується воїн.

Заур у складі штурмової бригади перебував на мінусовій позиції, це навіть не нульова, там дуже гаряче, це, як він визначає, саме пекло. Та готовий продовжувати воювати вже за обидві батьківщини. Упевнений, що зв’язок між мовою і війною є, що ворожою мовою ми прикликаємо на себе біду, як у Грузії, так і в Україні.

Перегукуються з думками Заура Сурманідзе спостереження ще одного персонажа Ф. Колесник – Катерини Ханас. Вона 7 років як військова, а до війни викладала музично-теоретичні дисципліни у школі мистецтв. Висловлює переконання, що однією з причин нігілістичного ставлення багатьох людей до української мови стало те, що до повномасштабного вторгнення московитів в Україну “на телебаченні в гумористичних програмах, серіалах українська мова часто була об’єктом насмішок, зневажливих жартів” [1 : 53], а це відштовхувало від рідної мови, жило комплекс меншовартості. Споживачі таких інформаційних продуктів мимоволі всмоктували це в себе, навіть не усвідомлюючи, що з ними відбувається.

Її посестра, Наталя Хоменко, старший майстер-сержант, начальник медичного пункту 24-ої окремої механізованої бригади ім. Короля Данила, має 24 роки вислуги у збройних силах. Вона народилася на Житомирщині, у селі, що за 30 км від Білорусі. Зростала в атмосфері діалектів. Пригадує, зокрема, популярне там висловлювання: “Коли були ми малі, то носілі постолі, а коли вирости великі, то носілі черевікі” [1 : 18] слушно стверджує, що треба вчити наших дітей не виставляти діалекти на посміховисько, а розумінню, що це багатство й різнобарв’я української мови.

Медикиню прикро вражає байдужість та несвідомість наших людей щодо української мови. Особливо, коли позицію “мені однаково” має керівництво: недарма в народі кажуть, що риба гниє з голови.

Цю думку ніби продовжує й розвиває ще один персонаж Євдокії Колесник – полковник Петро Костюк, голова Львівської обласної організації Спільки офіцерів України, який перебував біля витоків створення Збройних сил України. З його оповідей читач дізнається про первинні заходи, які були здійснені МО України. Так, вже 1992 року тодішній Міністр оборони України Костянтин Морозов видав директиви про вивчення української мови військовими та заходи щодо поліпшення цієї роботи (1993р.).

Полковник розповідає, що робив особисто, як спонукав своїх підлеглих до вивчення української мови. Згадує епізоди, як шукав аргументи, щоб офіцери без тиску опанували державну мову. Переконаний, що власний приклад командира підтримання мовної стійкості мотивує підлеглих. Підсумовуючи свої спостереження, міркування, спогади П. Костюк наголошує, що саме “Збройні сили України повинні бути тією інституцією, яка сприяє українізації, становленню свідомих громадян” [1 : 28].

Дмитро Боднар – персонаж ще одного фрагменту аналізованої книги, 26 лютого 2022 року відправив родину за кордон і пішов до військкомату. Розповідає, що на тій позиції, де він служив, законом було розмовляти українською мовою, бо російська – це мова агресора. Саме так військовики її сприймали, як мову тих, що в Ірпені, Бучі, Бородянці знущалися з українців, влаштовували тортури, катівні.

Переконаний, що в нинішній мовній ситуації більше винні політики, держслужбовці, які не спромоглися забезпечити належної популяризації української мови, справжнього українського навчання в школах східних регіонів України. Вважає, що свою негативну роль зіграла також тісна співпраця східних регіонів з країною-агресором. Не можна не погодитись з героєм нариса, що росіяни – це неадекватні люди, розумово відсталі з огляду на те, що вони думають, ніби на території України захищають росіян. Стверджує: “я переконаний, чим швидше цей прошарок людей буде знищено, тим спокійніше буде житися в Україні в майбутньому” [1 : 67]. Сказано різко – емоційно. Але Дмитро Боднар має на це моральне право: адже служив у десантних військах, брав участь у боях, був поранений “втратив око,

осколки потрапили в мозок, розірвало обидві щоки, зламало щелепу. У тілі знайшли шість осколків. Два більших, а в голові – до десяти...” [1 : 66]. І все ж духом готовий повернутися на передову і продовжити боронити нашу країну ще з більшою ненавистю до ворога.

А Голова Ради резервістів сухопутних військ ЗСУ, військовослужбовець Іван Тимочко постійно спілкується з хлопцями, які масово мобілізовані з Центру, Півдня та зі Сходу України, а тому не безпідставно констатує, що у війську української мови побільшало. Адже все більше розуміють, що це один з чинників дистанціюватися від росії. Не можна погодитися з думкою військових про те, що держава повинна захищати мову, захищати свої символи, традиції. Слушно він зауважує, що “у нас є ж кримінальна відповідальність за наругу над українськими символами, чому ж до цього переліку не внесена мова?” [1 : 62]

Ці нариси книги Феодосії Колесник, що проаналізовані, та й усі інші утверджують ідею: “Війну маємо там, де немає української мови і де не вчили українську історію”.

Обидві книги, які є різними за своїми жанрами і метою, які ставлять перед своїми читачами авторки, все ж вселяють віру, що Україна буде, українська мова стане справжнім нашим щитом, а після війни замістить російську на міжнародному рівні.

Крім пізнавально-виховного значення книги Ф. Колесник та Є. Кузнецової мають і практичне спрямування. Зокрема книга “Мова-меч” може стати основою для подальшого дослідження історії та сучасності мовного питання, адже наприкінці книги авторка подає ґрунтовний список джерел, а “Історії воїнів ЗСУ про нашу Животворну Мову” послужать ілюстрацією для виступів на семінарських і практичних заняттях з гуманітарних і соціальних дисциплін.

Список використаної літератури

1. Колесник Ф. Історія воїнів ЗСУ про нашу Животворну Мову. Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка; Дослідно-видавничий центр НТШ, 2023.
2. Кузнецова Є. Мова-меч. Як говорила радянська імперія. Глибока : “Твоя підпільна гуманітарка”, 2023.

References

1. Kolesnyk F. Stories of the Armed Forces of Ukraine about our life-giving language. Lviv : T. Shevchenko Scientific Society; Experimental-publishing center of the National Academy of Sciences, 2023.
2. Kuznetsova E. Language is a Sword. As the soviet empire used to say. Hlyboka : “Your underground humanitarian aid”, 2023.

LANGUAGE AS A SOCIAL STRATEGY

Klavdiia Panasiuk

*Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
32, Heroiv Maidanu Str., 79026, Lviv, Ukraine
phone: 032 238 91 16
e-mail: panasiukkv@gmail.com
http://orsid.org/0009-0009-4591-4870*

The review analyses two books published in 2023. They are united by one of the most strategic issues of Ukrainian society: language.

The first book is an essay by Yevheniia Kuznetsova “Language is a Sword. As the soviet empire used to say”. This is a collection of essays on the USSR language policy.

In the introduction, the author notes that they can be read separately and in any order. In total, the book includes 101 brief (two to three pages) chapters, each covering an aspect of the language issue in the Soviet empire. The researcher identifies such areas of state language policy as: latinization, cyrillization, russification, and the role of northern boarding schools in the indigenization of the indigenous peoples of the North; the influence of ideology on linguistic research; russification of names and surnames etc.

In the book, from chapter to chapter, the author describes the steps taken by the Soviet authorities in relation to the languages of the former Soviet Union nations, how some of them were threatened with extinction, and how some have already disappeared. From chapter to chapter, the author tells how the soviet authorities treated the languages of the former soviet union republics, how some of them were endangered and some have already disappeared. Looking for answers to the questions: why are there Ukrainians in Ukraine who do not know their native language? Or why some people are ashamed of their native dialects? How did it happen that the russian language became an offensive weapon. Yevheniia Kuznetsova claims that language has always been a political argument. At the same time, she leads readers to the conclusion that the Ukrainian language should become a shield in the fight against empires.

This idea is developed by Feodosiia Kolesnyk in her book “Stories of the Armed Forces of Ukraine about our life-giving language”. These are essays narrated from the first person. Real people: men and women. Different people of different ages, military ranks, and life experiences discuss modern military routines, their comrades, their hatred of the enemy, what their native language means to them, and emphasize the problems they believe the functioning and establishment of the Ukrainian language in society. We have the war where there is no Ukrainian language and where Ukrainian history has not been taught - this is the central idea of F. Kolesnyk. And both books inspire faith that Ukraine will exist, the Ukrainian language will become our real shield, and after the war ends Ukrainian language will be at the international level.

Key words: language and war, extermination of languages, russification, nationalization, language situation, language as a shield and a sword, national minorities, bilingualism.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2024
доопрацьована 21.03.2024
прийнята до друку 06.04.2024